

001
- 1. Sp

Tom, 74

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
14.
15.
16.
17.

37.

DISSERTATIONEM

DE

LAMINIS

ET PRÆPRIMIS

DE

LAMINIS STANNO
INDUCTIS

INDULGENTE

AMPLISSIMA FACULTATE
PHILOSOPH. LIPSIENSI

EXHIBET

PRÆSES

M. IOH. IACOBUS Gottschaldt,
EYBENSTOK. MISNIC.

RESPONDENTE

George Lincke / CROSNA-SILES.

DIE XXXI. DECEMBR. MDCCXI.

LIPSIÆ,

Literis BRANDENBURGERIANIS.

*Nobilissimis, Amplissimis atque Specta-
tissimis Viris*

DOMINO

GOTHOFREDO Gottschaldt/

Hæreditario a Wiltenthal & Mul-
denhammer/

Patruo meo longe æstumatisimo;

DOMINO

IOHANN. Gottlieb Gottschaldt/

Hæreditario a Weidhartsthal /

Fratri meo charissimo;

DOMINO

IOH. HENRIC. Gottschaldt/

Hæreditario a Wiltenthal & Mul-
denhammer/

Fratri meo suavissimo,

Thema hoc cum debiti cultus contestatione
sacrum esse voluit

Præses,

PRÆFATIO.

Presentem, quam conspicias, Lector Benevole, materiam exponentes, variis simul iudiciis nos expositos esse novimus, isto utilitatem, hoc soliditatem tractationis hujus desiderante. Ast prius adeo non curamus, ut potius quicquam de illo, utilitate scilicet addere erubescamus. Usus enim laminarum adeo frequens & necessarius est, ut istis vix ac ne vix quidem carere possimus. Arguere ergo te possunt, innumera, quas adspicias, res e lamina confectas inscitia, si istius notitia prorsus temet fugiat; quin & atramentarium tuum, (si quod ex ista materia compactum habes) ex quo orbi literario doctissima quaque communicas, pennam hic sistere jubebit, si istud contemplans deprebensam tuam notitiam, alioquin versatissimam, videbis. Probe quidem novi, neminem hactenus laminarum vel aurearum, vel argentearum, vel ferrearum expositionem suscepisse, quare & ego rem plane obstrusam & absconditam latebris suis tenebrosis eruere primum non sustinebam, ne forsitan in elaboratione soliditatem desiderare possit solidior, sed penitus rem mecum perpendens, gratulabar tandem mihi, si rei adeo obscura lucem quandam accendere possem. Præterquam enim quod materia ista mihi jam a pueris nota, siquidem B. Patrens fabricas laminarum per multos annos curavit, Fraterque meus charissimus istas adhuc tuetur, nulli tamen insu-

per sumptui aut labori parsi ut puriorem mihi istius pararem notitiam. At licet desudarem omniaque moverem, parum tamen aberat, quin incassum abirem, nam quis est, qui ignorat istius rei in libris sterilitatem vastamque solitudinem? Neutiquam igitur stupeas, L. B. citationem auctorum in hanc rem, ut videtur, minime quadrantium, nam cum neminem, ut dictum, qui rem vel superficario tantum labore delineaverit, habuerim obvium, corrafi varia ex variis. Cæterum si Tibi, L. B. aliquid succurrat, preprimis de laminis stanno inductis, communices queso eadem nobiscum, ut posteriori disputationi inserere valeamus, nec ingratos nos experieris.

PRÆLIMINARIA.

§. I.

DE nomine laminarum itaque solliciti observamus istud etiam scribi & efferi *Lamna* juxta Horat. L. II. Od. 2: & Epist. XV. L. l. accedens hoc modo propius ad fenum derivatum Græcis mutuatum sc. *λάμνα*, quod denotat lamellam. Nomina, quibus Hebræi, Angli, Gallique vocem hanc exprimunt, brevitate sicco transimus pede.

§. II.

Sive igitur lamnam sive laminam dicas utrinque varias deprehendes hujus vocis significationes. Lamna enim dicitur simul species Canis marini, v. Bocharti Hierozoic. P. II. de Ceto Jonæ Lib. V. C. 12. Lamina vocatur quoque auricula, vid. Arnobium adversus Gentes L. II. Laminæ nomine venit porro putamen istud, quod in nuce discriminat partes nucleæ. Laminam appellant Medici partem in eriolem & exteriorem cranii. Pronunciatur & de folio auri^f vel argenti. In hunc sensum verbum istud rapuisse videtur Plinius L. 21. C. 2. in Hist. Nat. Sed quemadmodum hæc Plinii in defectu, sic Budæi verba in excessu peccare videntur, nam iste in Physica sua C. 3. §. 17. de metallis laminam crassum ferri pondus nominat. Sed chalybs non e laminis, sed e crasso ferri frusto non

non unquam formatur. Lamina appellationem accipit etiam lorica, v. Glossarium Carol du Fresne, & Gravium Tom. 10. Antiquit. Lamina porro audit lignum ad formam laminæ scissum & formatum, v. Plinius Lib. XV. Cap. 43. Nomine laminæ denique insignitur instrumentum, quod in venis durissimis excindendis adhibetur, v. Agricol. de Re metallica L. 6. Vitrum etiam laminarum figuram habens dicitur lamina, y. Salm. in Plin.

§. III.

Ignoscas L. B., quod verborum allegationibus ex Autoribus citatis prorsus abstinere, nam facillime ista describere, paginasque nonnullas iisdem oblinere potuissim, sed mihi neutiquam in animo est, Tibi fumum bracteataque quasi verba vendere vel obtrudere.

§. IV.

Istud vero quod Veteres Laminam nuncuparunt, insimul etiam vocarunt Bratteam, Bracteum, Bratteum, Blatteum, hinc Bractearius, Bratteator &c. vid. Glossar. Card. du Fresne. Litigant vero inter semet, an Bractea ἀπὸ τῆς βράχων vel βράχων descendat. In notis ad Hist. August. non ἀπὸ τῆς βράχων, sed ἀπὸ τῆς βράχων derivatur. Contrariam sententiam vide in Grævii Antiquitatibus Tom. 9. ubi Bractea a βράχων dicitur, quod est ἠχῶν crepitare. Hos vero hac via conciliare posse puto: si bractea significet folium auri ad summam tenuitatem deductum, uti in notis ad Hist. Aug. sumitur, ut & apud Rosinum in Antiquit. derivatio ἀπὸ τῆς βράχων, huc quadrare melius videtur; si vero significet partem metalli in latitudinem deductam, ita ut ob tenuitatem incurvationi non adeo resistat (observes enim quod licet bracteum a lamina diversum quid esse invenias, multoties tamen cum ista convenire & vice versa laminam cum bractea.) planior derivatio sit ἀπὸ τῆς βράχων strepo, sono. Talem bracteam intelligit sine dubio Martialis Lib. VIII. Epigram. 33. nam etsi illam spueum nominat, quæ in imo licet nebulam dixerit in eodem epigrammate, non tamen folium auri, sed potius proprie laminam intelligit joco ista nomina phialæ

imponens. Quid vero Excellens Agricola Lib. VI. de Re metallica per bractæas sibi velit, non satis intelligo, inque longe alium sensum e contra vertit Lib. VIII. de natura fossilium. Quod ad duplicem nominis rationem attinet, quam ab eruditis illi vindicari dixi, malim in universum acquiescere in eorum sententia, qui a *βραχαιων* derivant. Ita sentit etiam Beermannus in Originibus linguæ latinæ p. 300. qui illud *βραχαιων* confert cum Hebr. פֶּרֶץ. Breviter & concise cuncta persequens proluxiori onomatologia in præsentiarum supersedeo religioni mihi ducens adductione derivatorum, quæ in Lexicis passim occurrunt, & Tibi L.B. & mihi molestiam creare. Conjungo itaque cum his

PARTEM GENERALEM DE LAMINIS.

§. I.

Priusquam longius progredi licet, præmittenda est omnino laminarum definitio, quæ hoc verborum habitu vestitur. Lamina in genere est frustum metalli in latitudinem ad flexibilitatem usque deductum variis usibus destinatum. Objicis forsitan, quod laminæ etiam reperiantur atque appellentur, quæ hanc definitionem non ingredi possunt, e. g. illæ, quarum mentio fit in Hist. August. p. 550. de Aureliano, sed observes velim has non proprie, sed improprie Autores ita appellare.

§. II.

Non vero sine ratione dixi, quod sit frustum metalli. Placet enim hic in genere adhibere vocem metalli, quia variæ species metalli varias gignunt laminarum species. Offendes enim laminas aureas, argenteas, æneas &c. sed aureæ ut nobilissimæ primo loco nunc mihi merito enumerandæ sunt. Origo istarum vel cæterarum perobscura est & incerta. Hoc tamen certo certius est, earum usum jam per tres millenariis superiori memoria invaluisse, nam earum mentionem inicit
Mo.

Moses Exod. 28. v. 36. quod quidem B. Lutherus vertit *Stirn-
blad* / in fonte vero reperitur *Υ* sicut & idem e contrario
I. Reg. VI. v. 30. vocem *Blech* adhibet, quam tamen in He-
braico textu non reperies. Nunc quidem usum cognoscen-
di cupidum ad literas sacras ablegare possem, in quibus lucu-
lenter descriptus est. Compendium tamen hic faciam alle-
gando præcipua: Usus scilicet vel fuit sacer, vel profanus. De usu
Sacro vide Exod. XXVIII, 36. It. Polydorum Virgil. Lib. IV.
C. 5. dicentem: Ultimum vestiebatur lamina aurea Pontifex,
nec cuiquam ista uti integrum est. Confer. I. Reg. VI, 30.
ubi etiam usus sacer observatur. Fuit vero usus iste etiam
Profanus, v. Es. III, 19. scilicet ornatus muliebris, qualis etiam se
exerit in nummis, v. Joh. Christoph. Olearii Curiose *Münz-
Wissenschaft* p. 37.

§. III.

Præter aureas vero argentæ etiam laminæ notæ sunt
ex II. Reg. XVIII. vers. 15. & 16. ut & Jer. X. 9. ubi vocantur
argentum extensum, vid. & Svetonium in Calig. C. 2. adde Jo-
berti scientiam Numismatum, ubi dicitur, quod jam in Augusti
Triumviratu cœperit fraus, qua æs tenui argenti bractea ob-
ductum fuerit. Sic & Alexander ab Alexandro refert Lib. IV.
Gen. Dierum frustum abscissum laminæ monetæ vicem susti-
nuisse. Ex quibus omnibus patet, quod lamina argentea
omnino nota fuerit. Admirationem itaque non parvam ex-
citant verba in notis ad Hist. Aug. p. m. 50. ubi dicitur: Argen-
tearum Bractearum nemo meminit.

§. IV.

Ast neque æneæ sive æreæ Veterum effugiebant notitiam,
Ita docet ex Polybio Grævius in Antiquit. Tom. X. Plerique
inquiens æream laminam duodecim digitorum ab omni parte
eam pectori apponunt & vocant pectorale. Licet fatendum,
quod hic improprie sensus vocis laminæ locum habeat, accu-
ratus rem attigit idem celeberrimus Grævius Tom. III. in quo
dissertit, quod Gregorius III. laminis æreis tectum aperuerit,
inque eodem Tomo dicitur æs Coronarium, quod ad Coronas
est

efficiendas idoneum est & in laminas tenuatur. Ænearum mentionem injicit & Script. Sacr. Numer. XVI. vers. 38. ubi פתחי רקיע expansiones laminarum dicuntur.

§. V.

Æreas excipiunt nunc laminæ Plumbeæ, quibus præsertim ædes teguntur, quale tectum habet nobile palatium Patavinum, Aquisgrani templum sanctæ Mariæ, templum Spirense & multa alia loca: vide Agric. de natura fossilium Lib. VII. p. m. 645. Singularis plane usus laminarum plumbeæ observatus fuit in athleticis, illi enim easdem adhibebant noctu renumque loca iisdem contegebant, ne qua forsitan somniantes nocturna fallacia delusi vires per effluxum seminis miquerent, v. Tom. 9. Grævii, ut & Gronovium in notis ad Lib. XVI. Plin. Hist. Nat. Nescio igitur, quomodo accuratissimus Salmasius ad Hist. Aug. Plumbeæ inventionem recentiori ævo tribuere potuit.

§. VI.

His denique si addas adhuc orichalceas laminas, quæ quidem, ut cum Salmasio ad eundem locum existimamus, recentiori sæculo suam debent originem, si adhuc has addis, inquam, habebis laminarum species, quæ cum nostra definitione coincidunt, sed restant adhuc aliæ species laminarum enumerandæ.

§. VII.

Dantur enim etiam laminæ vitreæ, quæ gypso committuntur, v. not. Salmasii ad Plin. Plinius insuper longe diversam laminarum speciem inducit ex ligno confectam Lib. 16. C. 43. Hist. Nat. inquit, illex secatur in laminas prætenues. Licetque mihi Cupreæ laminæ etiam cognitæ sint, attamen ex libris de istis nil haurire potui. Conjecturam interim non adeo infirmam de laminis cupreis addam, quod scilicet per laminas æreas cupreæ intelligi possint. Nitior vero testimonio Matthæsi in Sarepta Conc. 7. asserentis: Das mercket / ihr Bergleute / wo thetin der teutschen Bibel vom Erzk leset / da redet die Schrift vom rohen Kupffer. Hæc fere fuere, quæ de laminis memoratu digna duximus, ne itaque ista longius nos ab instituto nostro avertant, finem generalioribus imponentes progredimur ad

PAR.

PARTEM SPECIALEM

Sc.

D E

LAMINIS FERREIS STANNO INDUCTIS.

§. I.

Ordine nunc cuncta persequentes in scenam producimus definitionem laminarum istarum, cujus hæc erit ratio. Lamina ferrea stanno inducta est pars ferri in latitudine & longitudinem & ad flexibilitatem usq; deducta, prævisque actionibus præparatoris stanno liquato superinducta. Nemireris, cur iterum ad flexibilitatem usque adjecerim : nam dantur equidem aliæ ferreæ laminæ, quas vocant Sturghblech ad quas definitio non quadrare videtur, sed istæ non stanno allinuntur, & de his differet posterior disputatio. Nunc

§. II.

Materiam ex qua accuratiori intuebimur oculo. Sed hæc ipsa moliens ad duas res explicandas me adactum cognosco. Enodandum scil. mihi est, quid sint laminæ ferreæ (ubi occurrit earum origo, causa efficiens, Modus fabricandi, Locus & ulus) & postea quid sint laminæ stanno inductæ. Dum verò ad priora deducenda me accingo, ignoscas precor, B. L. si iudicio tuo nimis late evager, nam si oculum unum in laminarum ferrearum originem intendo, necesse est, ut etiam insimul alterum in originem ferri, ex quo conficiuntur, coniciam: Licet vero mihi varias sententias brevissimis lineolis uno paragrapho comprehendere & in altero meam qualemcunque *et in p. 104* addere.

§. III.

Sed quanta eheu sententiarum varietas ! Bochartus Geogr. Lib. III. diversis in locis ex Ammiano, Arriano, Callimacho, Xenophonte, Pomponio Mela, Dionysio &c, asserit

B

Cha.

Chalybes primos fuisse, qui ferrum tractaverint. Plinius (ex quo & simul ex notis ejus, quas viri doctissimi texerunt, compendii gratia hæc addo) dicit: *Ærariam fabricam alii chalybibus, alii cyclopibus tribuunt. Ferri fundendi modum Theodorum Samium invenisse ex Pausania constat: Idæi Dætyli ferrum primum fabricati sunt. Ex ferro Telchines primi varia fecerunt.* Georgius Caspar Kirchmayerus, Prof. P. Academia Wittenbergensis olim celeberrimus, in disputatione de Metallo metamorphosi: 693. habita Adamum inventorem dicit, alii Tubalcainum sive Vulcanum (quem multi doctissimorum nominis allusioni in hærentes pro uno venditant, e. g. Borrichius, Vossius &c. quod ipsum tamen laudatus Kirchmaierus in citata disp. negat) inventorem statuit, & sic porro. En igitur sententiarum cumulum!

§. IV.

Expetis forsitan ut unamquamque nunc ordine examini subiciamus & quæ forsitan cum altera coincidat, vel quomodo inter se conciliari possint, monstremus; sed extra oleas sine dubio hæc examinando evagaremur: hinc tantummodo, ut veram indagemus, elaborabimus. Adamum itaque esse recte cum laudato Kirchmaiero inventorem ferri reputo, quoniam vero celeberrimus vir probationes hujus enunciationis, brevitate forsitan gratia, non adjunxit quasdam, in medium nunc proferam. Magnum vero pondus hujus sententiae accedit, si & ista firmo stant talo, quæ Auctor der *Curiosen Nachricht von Erfindungen und Erfindern* sub voce *Berg Knapp* memoriam prodidit sc. Adamum & Evam confedissee post lapsum circa montem Libanum, ferrum inde eruisse cultrosque ex isto ad pecora, quæ immolanda erant, mactanda præparasse: Sed unde hæc Auctor hauserit, non indicat. Cum igitur constet sacrificia DEO exhibita fuisse ante Tubalcainum, qui Pater vulgo ferri creditur; istorum vero mactatio sine cultro & ferro tunc temporis non facile admittenda est, certe magnum probabilitatis speciem præ se fert, quod Adamus Auctor & inventor fuerit ferri. Qui insuper penstat, quod in agricultura, quam adamavit Cain, & res pecuaria, cui præ-

fuit

fuit Abel, sine ferri auxilio haud facile concipi possint, non probabilem sed veram pronuntiabit esse sententiam. Quinimo num quis ædificationem urbis à Caino factam excluso ferro sibi persuadere poterit? Sed hæc, objicies, S. C. Sacra *divi Phava* sunt, utpote quæ Tubalcainum Principem omnium ferrum elaborantium appellat, Gen. IV, 22. Sed scias velim falsam esse interpretationem & versionis Germanicæ & Textus Hebraici, nam eo ipso, quod vocatur *Meister*, non tam inventio, quam potius exactissima elaboratio & politio indigitatur, verbumque Hebr. *מֵשֶׁרֶת* quod Ben Melech vertit *מֵשֶׁרֶת* neutiquam inventionem sed informationem prodit, ad stipulatur huic sententiæ ex omni parte Guffetius in Comment. Ling. Hebr.

§. V.

Trahit itaque ferrum originem suam ab origine Mundi sine dubio, sc. ab Adamo (an immediate a DEo ut Bezaleel & Ahaliab edoctus fuerit, intactum relinquo) quo cognito in orbem redibimus originem laminarum ex isto ferro fabricatarum diligentius examinaturi. Quid vero obstat, quo minus istarum auctorem Tubalcainum dicamus. Nam ex deductione dicti Gen. IV, 22. satis patet, quod non tam inventor, quam Magister ferri & rerum, quæ ex ferro conficiuntur, vocitandus sit. Probe equidem recordor, quod in Scr. Sacra laminarum ferrearum, ferrearum inquam, nulla fiat mentio, nisi quod Ezech. IV, 3. de sartagine ferrea, quæ ex laminis ferreis fabricatæ sunt, quædam inspergantur, & Jos. XVII, 16. currus ferrei, i. e. falcati, juxta Bonfrerium, sed a silentio Script. S. ad non existentiam rei hic non valet consequentia: Genuinæ potius interpretationi dicti (supra citati) inhærentes non facile recedere possumus ab hac sententia.

§. VI.

Materia ex qua laminarum ex parte sc. quoad ferrum deducta origineq; earum, in quantum licuit, cognita, Causa illarum efficiens sese nobis offert, quam partim Dominus officinæ Ferrariæ, partim Fabri ipsi subiecti constitunt. Quod priores sc. dominos officinæ attinet, satis nobilem, & si fabulis adjungenda fides, præsus Deum Præcesorem agnoscunt. Nam et Vol.

cano dicitur, quod officinam suam in montis Aetnae cavernis habuerit, cuius famuli fuerint Brontes, Steropes, Pyracmon. v. Natal. Com. Myth. Lib. II. Posteriores sc. servi audiunt strictissime Bractearii vel *παραλειτουργοι* ut L. I. C. de Excus. Artif. L. 10. nominat. Si hos, qui ferreas conficiunt laminas dicerentur ab iis, qui ferreas stanno inducunt, quod quidem omnino fieri debet, coincidunt ferme cum fabris, quos ferrarios vocant, de quibus Pomponius Mela dicit, quod istis olim in lusu risuque summum Bonum fuerit. Strabo istos appellat bellicosos Lib. II. & XII. De vestitu eorum satis mirabili sc. indusio cum succinctorio coriaceo nil amplius addam, quadrat vero in istos illud Maronis :

*Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro
Brontesque, Steropesque & nudus membra Pyracmon,*
S. VII.

Modus, quomodo formantur laminae ferreae, ex definitione quidem aliquomodo patet, opera tamen pretium existimo planiorem de iis suppeditare descriptionem : Terra sc. sive lapide ferrario fornaci magnae (hohlen Ofen) immisso & excocto ferrum existit rude & crudum (Raub Eisen) hoc ferrum, quod formam prismatis habet & simul (eine Gans) appellatur igni purgatorio (frisch Feuer) subicitur, in quo recrementa illius separantur. Ferrum hoc purgatum rursus in ignem, in quo ad laminas aptatur (Blech Feuer) inque longitudinem extensum tantum, quantum uni laminae sufficere videtur, abscinditur. Tunc rursus huic igni subiectum ignitumque redditum dimidiatum aptatur, quod dicitur Uhr wehlen : ha dimidiatum aptatae laminae mixto cuidam ex aqua & luto, quod dicitur Hahnen-Drey immerguntur, ne cohaereant invicem, hoc factum rursus igni traduntur & in laminas extenduntur. Hoc modo laminae nunc aptatae superficialiter tantum amputantur inque officinam bracteariorum deferuntur. Sic habes L. B. modum conficiendi, quod laminas ferreas attinet, striam delineatam cum ampliora superflua hoc loco reputare.

Modo nunc exposito ad locum, ubi scilicet laminae ferreae for-

formantur, progredimur. Locus dicitur officina ferri vel officina laminarum, Germ. Hammer-Werk/in genere vel specialius Blech-Hammer. Hic tamen observes velim, quod longe aliud quid sit fabrica ferri, late & stricte sumpta: nam fabricam ferri stricte sic dictam, quæ hujus loci non est, possidet quilibet faber, qui soleas ferreas ungulis equorum aptat rotasque ferro clavis infixis circumdat, sed est iste minorum gentium: Sermo vero noster respicit officinam ferrariæ & laminarum longe excellentioris gradus. Est scilicet locus pago non dissimilis, & ob ædificiorum & ob hominum multitudinem, privilegiis singularibus instructus, jurisdictione inferiore gaudens. Intrinsecum vero ejus statum non vividiori tibi adumbrare possum colore quam si versibus Poetæ L. 8. istum describam

- - validique incidibus ictus

*Auditi referunt gemitus striduntque cavernis
Stricturæ Chalybum & fornacibus ignis anhelat
Vulcani domus*

Velut Diod. Siculus excusionem auri describit Lib. III. Huic operi qui præ sunt, magna hominum copia utuntur, qui absque ulla intermissione die nocteque operantur. An officinæ hæc cum officinis, quas commemorat Plinius Nat. Hist. L. II. C. § 6. & Agric. Lib. VII. fossilium convenient, addubitari non debet, si specialissima quæque in applicatione omittuntur.

§. IX.

Non est L. B. quod omnia nunc loca in medium producant, in quibus lamina ferrea conficiuntur, nam earum multitudo ad chartam quidem explendam, non tamen ad desiderium tuum implendum sufficere posset. Nam omnibus ferme in locis, in quibus ferrum funditur & tunditur formari (si non actum formantur) possent, si sumptus permitterent. Cæterum identidem recorderis velim, quod longe alia ratio ferrearum, quam ita inductarum detur.

§. X.

Figura laminarum nostrarum est quadrata, differt tamen

B 3

lati-

latitudine & crassitudine pro diversitate appellationis. Ne interim Tibiscandalo sit figura laminarum ferrearum quam Agricola Lib. VI. p. m. 645. ob oculos sistit cave. Nam ego quidem quid per istas laminas velit, nondum satis assequi possum.

§. XI.

Nil, ut arbitror, restat, quam ut laminarum ferrearum usum nunc evolvamus. Usus vero laminarum istarum vel consideratur, qualis fuerit apud veteres, vel qualis sit apud nos. Quod priorem concernit, tenendum est, quod apud veteres laminarum ferrearum usus valde execrandus fuerit. Adhibebantur enim ista ad Christianos cruciandos, ita ut prius ignitæ redderentur, vid. in Grav. Antiquit. Tom. VII. & Korthold. Eccles. Hist. ut & Gronov. p. 369. Melior vero usus obtinebat in iis, quibus laminæ hæc inserviebant ad protegenda corpora a venenatis serpentibus, v. Godescalci Stewechii notas in Arnob. p. m. 66. nec minoris utilitatis erant istæ laminæ ferreæ, quibus protegebant corpora sua ab hostibus, v. Carol. du Fresne sub voce *lamina*. An inter laminas in genere metallorum dictas a Madero in præfat. ad Schmid. Biblioth. c. vet. in quibus rerum memotabilia sculpebantur & consignabantur ferrea insimul referenda sint, ambigo, cum istæ minus aptæ sint propter ferruginem, cui expositæ sunt ad memoriam rerum in seros posteros transplantandam. Usus vero nostrarum laminarum tam multiplex tamque varius est, ut mihi istum enumeraturo prius verba quam res deessent.

§. XII.

Adjicienda denique mihi essent variæ laminarum istarum species, sed non sine ratione istas posteriori disputationi, in qua insimul species laminarum stanno illitarum enumeranda sunt, reservaturus, in hac omitto. Nam quemadmodum istæ in commercio, sic & in disputatione cohæreant, necesse est; quo primo intuitu omnes species laminarum dignoscere possis; Præsertim cum me in enucleandis laminarum ferrearum circumstantiis longius, quam quidem animus fuit progressum esse sentiam. Ad alteram igitur partem compositionis hujus me contero scilicet ad stannum; sunt enim laminæ stanno illitæ. In hujus explicatione itaque rursus de stanno quædam præmittam, & deinde

de laminarum Causam efficientem, Modum consiendi, finem & usum, originem, species, figuram, locumque, in quo formatur, subjungam.

§. XIII.

Circa stannum vero, quo inducuntur laminæ ferreæ, variâ possent ventilari, sed ne limites transcendamus in compendium mittamus omnia. Ante omnia vero origo illius investiganda est cum sine cognita origine stanni & origo laminarum stanno inductarum neutiquam cognosci possit. Sed doleo, quod & hujus origo magnis sit involuta tenebris. Hoc interim certum est, & ex script. S. patet, quod stannum antiquissimis etiam cognitum fuerit populis: sic jam mentio stanni fit Num. XXXI, 22. Aristoteles de mirab. audit etiam stanni mentionem injicit *παραμυρρυνεὺς ἀπὸ κασίτερος*. Græciæ & præprimis Syraculis olim jam stannum ejusque usum innotuisse constat ex Alexandro ab Alexandro p. 1059. nam Dionysius ex stanno conflavit nummos. Nec Romanis stannum ignotum erat, sed vario accomodabant usui, nam sic de sua jam a tate loquitur Plinius Lib. XXXIV. C. 17. Stannum illicum æneis vasis, saporem gratiorem facit & compescit æruginis virus, &c. En hic exemplum de stanno inducto, sed de hoc infra. Interea tamen asseverare audeo, quod Romanorum in terra stannum non fessum fuerit, vel saltim non magna copia. Nam Bochartus in Geogr. dicit e Britannia stannum per Gallos ferrebat ad Venetos, conf. Plin. Lib. VII. C. 36. Patet itaque hoc modo & locus, in quo stannum gignitur sc. in Angliâ præprimis, non tamen exclusâ Germania & præsertim Saxonia, quod notissimum de ista. vid. Bochart. l. c. ubi *στραγγή* dicitur *ברת אנה* Syrice quasi ager stanni vel plumbi, ut ipse explicat, v. Joh. Chamberlayne, in present state of Great Britain.

§. XIV.

Lubentissime nunc meo de stanno discursui finem imponitur meque ad laminas ipsas collaturus essem, sed necessario mihi denominandum est, quale stannum sit, quo laminæ inducuntur, nam variæ dantur ejusdem species satisque obscuræ in libris enumeratæ sunt. Tentabo itaque, an clarioribus

bus verbis Tibi istas exprimere valeam. Si vero de obscuritate dubitas, evolvas modo Christoph. Encelium de re metallica Lib. I. Oedipus sane hic non sufficit, dolendumque tantummodo, quod titulo Unckenbrenner eos insigniat, qui dissentiant, quem quidem titulum quilibet, cum istum non intelligat, facile reportare poterit. Verba ejus satis ampla ampliora mihi videntur, quam ut adducam, adeoque Lectorem illuc remitto. Longe clarius totam rem Agric. de Nat. Fossil. Lib. VI. proposuit. Plumbi, inquit, tria sunt genera, unum candidum, alterum cinereum, tertium nigrum, plura vide ibidem. Cinereum vocat id, quod nos Bifemurum vocamus. Nigrum quod nos plumbum absolute dicimus, & candidum denique, quod nobis stannum audit. Notati tamen hic meretur per vocem stanni, El. I, 25. ut Piscator non incongrue explicat simulationem indigitarum; nam similis est splendor argenti. Huc inclinare videntur, qui dicunt, quod *κασιίτερον à κάσσα*, meretrix, originem trahat, videtur enim argentum, nec est, & meretrix videtur virgo, nec est.

§. XV.

Aggredienda nunc est tractatio ipsa de laminis stanno inductis, sed ecce finienda eadem nunc tota, nilque nisi præcognita quædam de iisdem, quæ tamen maxime necessaria fuerunt, exhibere potui. Vides equidem, L. B. brevissime a me cuncta proposita esse, sed licet brevitati maxime deditus fuerim, præter opinionem tamen pagina rebus ad hanc materiam cognoscendam necessariis refertæ, me a commemoratione specierum causæ efficientis, originis &c. hac vice excludunt. Reservanda itaque sunt Disputationi Posteriori, cui etiam, si quid in hac omissum, atque mihi indicatum fuerit, (quod a Temet L. B. obnixè efflagito) inferere non gravabor.

Tantum hac vice.

COROLLARIA.

I. Sensus non quinque sed unicus datur. II. Animam esse in toto corpore & totam in qualibet parte, ratio non videtur contrarium. III. Animalia neutiquam sunt machinæ. IV. Agitatio mentis in corpus non potest concipi, V. *Σιδηρόξυλον* non potest esse in intellectu objective,

AB: 155 159

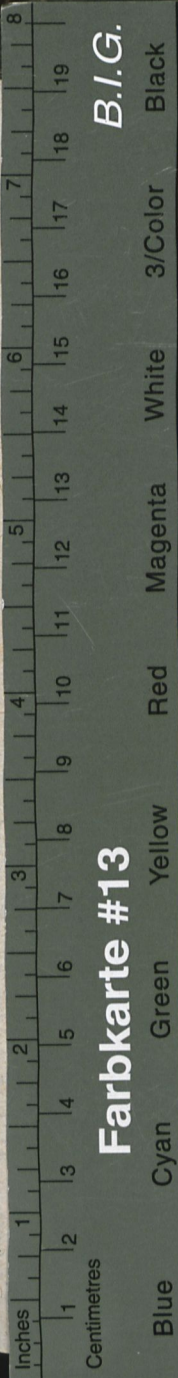

7
5b.

VD 18
VD 17

B.I.G.

Farbkarte #13

TIONEM

INIS

RIMIS

STANNO

CTIS

ENTE

FACULTATE

LIPSIENSI

ET

SES

BUS Gottschaldt,

. MISNIC.

ENTE

CROSNA-SILES.

BR, MDCCXI.

I Æ,

BURGERIANIS.